

عرفان اسلامی و تار و پود زندگی روزمره

عرفان اسلامی برای تمام انسان‌ها در مراتب گوناگون حرف دارد...

عرفان اسلامی برای تمام انسان‌ها در مراتب گوناگون حرف دارد.

اتفاقا یکی از امتیازات آن‌که تاکنون مظلوم و مهجور مانده، عمومیت است؛ به این معنا که وقتی عرفان‌های سنت‌های مختلف نظیر هندو را مورد توجه قرار دهید، می‌بینید تنها افراد خاصی که توان تحمل برخی ریاضت‌ها را دارند می‌توانند به آن دست پیدا کنند اما عرفان اسلامی چنین نیست و براساس آموزه‌های آن، معنویت در تار و پود زندگی روزمره مردم تنیده می‌شود، به‌طوری که فعالیت اقتصادی می‌تواند جهاد در راه خدا به شمار آید و تلاش‌های علمی به سیر و سلوک الی‌الله تبدیل شود.

حتی در اسلام انجام وظایف خانوادگی عبادت است. از آنجا که معنویت اسلامی در متن زندگی روزمره انسان تعریف شده است، زندگی ما را در یک افق متعالی قرار می‌دهد و پیش می‌برد اما متأسفانه این ویژگی معنویت اسلامی به درستی بیان نشده است. عموم مردم تصور می‌کنند که معنویت اسلامی مختص کسانی است که تمام عمرشان را به عبادت سپری می‌کنند، درحالی‌که چنین نیست و این تنها یکی از سبک‌ها و درجات عرفان اسلامی است. درجات عمومی‌تر و سبک‌های متنوع‌تر آن در متن آیات، روایات و سیره اهل‌بیت(ع) و تعاملی که آنها با اصحاب خود داشته‌اند، بیان شده اما استخراج آن به خوبی صورت نگرفته است. نکته مهم‌تر آن است که هیچگونه اقدامی در راستای انتقال این مفاهیم به جامعه انجام نشده است.

در اینکه ما چه جایگزین‌هایی را می‌توانیم برای پایان دادن به فعالیت جنبش‌های نوین معنوی ارائه دهیم تا مردم امکان دسترسی به معرفت حقیقی را داشته باشند، یک نکته کلیدی وجود دارد و آن بازگشت به قرآن و سیره اهل‌بیت(ع) است. مشکل زمانی به‌وجود می‌آید که وقتی از عرفان سخن می‌گوییم، منابع دست‌چندم را در نظر می‌گیریم و سیره برخی از علمای بسیار وارسته و درجه بالا را الگوی خود قرار می‌دهیم، درحالی‌که عرفان اسلامی به این حوزه محدود نمی‌شود. معمولاً سخنان عرفایی را برای مردم بیان می‌کنیم که عمدتاً گرایش فلسفی داشته‌اند، حرف‌های ثقیل زده‌اند و نظریه‌های دشواری دارند که برای درک آن نیاز به تأمل بسیار است، بعد هم می‌گوییم معنویت اسلامی به دلیل دشواری بسیار دور از دسترس است، درحالی‌که قرآن، سنت، روایات و ادعیه مطالب قابل فهم بسیاری دارند؛ به‌ویژه در ادعیه‌ای که از ائمه(ع) نقل شده است، نکاتی به چشم می‌خورد که اوج عرفان است و به‌گونه‌ای مطرح شده که تمام مردم در هر سطحی از دانش می‌توانند از آن بهره‌مند شوند.

قرآن کریم هم به همین شکل است و هر کس در سطح فهم و دانش خود می‌تواند از آن استفاده کند. به نظر من راهکار اصلی برای تغییر شرایط نابسامان کنونی، بازگشت به این منابع است؛ البته در اینجا باید خلاقیت‌هایی به کار گرفته شود و ابداعاتی صورت گیرد که ما را به سوی شیوه‌های نو هدایت کند. در حال حاضر عده‌ای از طلاب و روحانیون حوزه علمیه قم، شیوه‌ای به نام مراقبه‌های قرآنی برای احیای معنویت اسلامی ابداع کرده‌اند که درماه مبارک رمضان به‌طور گسترده در سطح تهران اجرا می‌شود.

این روش بر این پایه استوار است که اصل معنویت اسلامی مبتنی بر خداشناسی است. البته خداشناسی از دیدگاه قرآن آن چیزی نیست که ما در کتاب‌های معارف دانشگاه می‌خوانیم که درنهایت با برخی استدلال‌ها می‌کوشد تصاویری از مفهوم خدا را در ذهن جوانان ایجاد کند بلکه روش قرآن، درک مستقیم حضور خداوند در کل آفرینش است. قرآن از ما دعوت می‌کند که به آیات آفاقی، زمین، آسمان، گیاهانی که می‌رویند، بادهایی که می‌وزند و کوه‌هایی که برافراشته می‌شوند بیندیشیم. در جای‌جای قرآن خداوند ما را به تأمل در این آیات و نشانه‌ها فرامی‌خواند. پس از آن نیز ما را به تأمل و تفکر در آیات انفسی نظیر آفرینش انسان دعوت می‌کند. تدبر در آیات الهی، نیاز به آموزش دارد و باید فرصتی فراهم کرد تا افراد به‌صورت جمعی تفکر در آفرینش را تمرین کنند.